

D

ESSEISTISTÄ TYILIÄ

Esseetyylin ihanteet ovat pysyneet pitkälle samankaltaisina: yleissivistävä, esteettisen elämyksen tarjoava sekä selkeä ja ymmärrettävä teksti on viehättänyt lukijoita läpi vuosisatojen. Nykyisin esseetyyliä käytetään niin kolumneissa kuin artikkeleissa – ja tietysti äidinkielen esseekokeessa.

- 1 Kirjoittaja herättää lukijan kiinnostuksen superlatiivilla *hämmästyttävän* ja avaa näköalan aiheeseensa käsitteillä 'ihmiskunta' ja 'todellisuus'. Kirjoittaja ottaa lukijan mukaan pohdintaan asettumalla tämän kanssa samalle tasolle *me-muodon* avulla.
- 2 Havainnollistavat esimerkit tekevät abstraktista aiheesta konkreettisen, ymmärrettävän.
- 3 Kirjoittajan tyyliin ominainen humoristisuus näkyy tavassa ironisoida ihmisen yrityksiä muuttaa todellisuutta ja sen lainalaisuuksia.
- 4 Kirjoittajan oma ääni kuuluu rohkeissa rinnastuksissa ja vertauksissa.
- 5 Tyylin vaihdos: väliin tuleva kaunokirjallinen tarina kuvaa tiedemiehen työn luonnetta ja sen huippuhetkeä, oivalluksen syntyä.
- 6 Kirjoittaja kiteyttää esseen kantavan ajatuksen painokkaasti, yksinkertaisesti ja selkeästi.

Ainoa todellinen todellisuus

Kenties hämmästyttävän asia, minkä ihmiskunta on saanut selville, on se, että todellisuus on olemassa 1 – ja että se ei piittaa meistä vähääkään 3.

Vuosituhannesta toiseen uskoimme, että maailma suostuu muokkautumaan toiveittemme mukaisesti. Oikeaan aikaan suoritettut riitit, rukoukset, uhrilahjat, maagiset taikamenot ja muut korkeampiin voimiin tai itse Luontoon vetoamiset muuttaisivat todellisuutta sellaiseksi kuin me halusimme, ja jos niin ei tapahtunutkaan, niin syy oli vain siinä että rituaalissa oli tehty jokin virhe. 2 Tai kenties uhrineitsyt ei ollutkaan ihan intacta. 3

Vaikka hyvin tiedämme – tai ainakin meidän pitäisi tietää – että niin ei ole, jatkamme yhä elämäämme maagisen ajattelun hallitsemassa satumaailmassa. 4 Joka kerta kun rukoilemme uskontomme yksilöllistä tai monikollista jumaluutta, luemme horoskooppimme, raapustamme onnenrivimme lottokuponkiin, käymme ennustajalla, ostamme uuden ihmedieettikirjan tai uskomuslääkinnän rohtoja, kaadamme tankkiin enemmän kilometrejä litralla antavaa lisäainetta, aavistamme toisten ajatuksia tai tulevia tapahtumia, ilmoittaudumme henkisen kasvun tai tarot-johtamisen kurssille – joka kerran luiskahdamme takaisin maailmaan, jossa asiat ovat niin kuin toivomme niiden olevan eivätkä niin kuin ne todella ovat. 2

Vain lapset uskovat satuihin, mutta lapsuutemme kestää kauan, usein kuolemaan saakka. 4

* * *

Olipa kerran nuori mies, joka istui puun alla ja näki omenan putoavan puusta. Lajikkeen kerrotaan olleen *Flower of Kent*. Taivaalla roikkui toinen pyöreä esine, Kuu. Yhtäkkiä mies oivalsi, että sama voima joka veti omenan puusta alas, veti myös Kuuta alas taivaalta. Kuu putosi koko ajan kohti Maata, ja siitä huolimatta se pysyi ylhäällä taivaalla. Nuori mies oli nimeltään Isaac Newton, monien arvioiden mukaan maailman kaikkien aikojen merkittävin ihminen, ja hän oli juuri keksinyt painovoiman. 5

Ennen Newtonia uskottiin, että taivaissa vallitsevat toisenlaiset lait kuin maan päällä: Kuu, planeetat, aurinko ja tähdet – ne kaikki noudattivat omia salaperäisiä lakejaan, joita ihminen ei voinut ymmärtää, mutta joihin saattoi kenties vaikuttaa. Newton osoitti, että se oli pelkkää kuvitelmaa: koko maailmankaikkeudessa vallitsi yksi ja sama luonnonlaki, gravitaatio. Omena ja kuu olivat yhdenvertaisia osia saman yksinkertaisen mutta järkkymättömän lain alaista todellisuutta: missä massa, siellä vetovoima. Tiede oli saanut alkunsa, ihmisen herääminen unesta todellisuuteen. 6

Esko Valtaoja, *Ainoa todellinen todellisuus*. Teoksesta *Todellisuuksia*. 2005.
Toim. Markku Arantila, Pekka Hepoluhta ja Silja Lehtonen.